

Paseka, Vladimír

Hnutí nezaměstnaných na Brněnsku v počátcích hospodářské krize

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1961, vol. 10, iss. G5, pp. [133]-145

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111439>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR PASEKA

HNUTÍ NEZAMĚSTNANÝCH NA BRNĚNSKU V POČÁTCÍCH HOSPODÁŘSKÉ KRIZE

Příchod hospodářské krize na rozhraní let 1929—1930 postavil před Komunistickou stranu Československa nové úkoly. Bylo třeba sjednotit pracující lid měst a venkova k boji za revoluční východisko z krize. Hlavním úkolem bylo získat hegemonii v dělnickém hnutí a vytvořit jednotnou frontu dělnické třídy, neboť na jednotném postupu proletariátu závisel postoj ostatních vrstev pracujícího lidu. V situaci, kdy buržoazie zahájila prudkou ofenzívu proti dělnické třídě, stala se základem rozvíjení bojů energická obhajoba každodenních zájmů pracujících. Strana proto organizovala a vedla mzdové boje, stávky, demonstrace a hnutí nezaměstnaných. V průběhu hospodářských a politických bojů přesvědčovala pracující, že je jedinou silou, která se plně a nekompromisně staví za jejich zájmy. Tak získávala KSČ v průběhu krize stále větší důvěru a širší vliv na pracující Československa. Zvláště významných úspěchů dosáhla v hnutí nezaměstnaných, které bylo dobře hodnoceno i z hlediska mezinárodního dělnického hnutí. Proto chcí v tomto článku blíže ukázat, jak komunistická strana na Brněnsku¹ vedla a rozvíjela toto hnutí v první etapě hospodářské krize (počátek roku 1930 až březen 1931).

Proletariát Brněnska byl krizí těžce zasažen na samém jejím počátku. Bylo tomu tak proto, že vedle strojírenství převládala na Brněnsku průmysl textilní, který byl krizí citelně zasažen jako první. Prodělával odbytovou krizi již před příchodem hospodářské krize. V důsledku toho poklesl během roku 1929 počet dělníků zaměstnaných v brněnském textilním průmyslu o jeden a půl tisíce a řada podniků zkrátila pracovní dobu na 4 až 5 dnů v týdnu.² V roce 1930 se situace dále zhoršila a další dva tisíce dělníků ztratily zaměstnání. Počet továren, kde se pracovalo omezeně, vzrostl do té míry, že polovina všech textilkářů nepracovala normální pracovní dobu. V sedmdesáti textilkách byla práce zastavena úplně, mezi nimi i v řadě velkých a starých závodů, jako byly např. firmy Beran, Märtschel, Offerman, Khon, Schwarz.³ Poněkud později zasáhla krize brněnský kovoprůmysl, který si udržel větší zaměstnanost mimo jiné práci na zbrojních dodávkách.⁴ Ale již v průběhu roku 1930 se zhoršovala situace i v kovoprůmyslu, zvláště v menších závodech. Z výroby bylo vyřazeno nejméně 25 % zaměstnaného dělnictva, 23 % bylo na určitou dobu vysazováno z práce a 40 % kovodělníků pracovalo omezeně, 3 až 4 dny v týdnu.⁵ Došlo také k zastavení prvního většího závodu firmy Bartelmus a Donát.⁶ Ani další průmyslová odvětví nezůstala ušetřena důsledků krize, a tak nezaměstnanost na Brněnsku rapidně rostla již v prvním roce hospodářské krize. Na konci roku 1930 dostoupila již takové výše, že každý čtvrtý až pátý dělník byl bez zaměstnání.⁷

Situace dělníků, kteří ztratili zaměstnání, byla zoufalá. Všechny formy pomoci z veřejných prostředků nemohly odstranit jejich bídu. Na podporu podle gentského systému měla nárok jen menší část nezaměstnaných, a to ještě na omezenou dobu. Státní stravovací akce se začala uskutečňovat až v druhém roce krize, a to ještě jenom v některých místech a v naprosto nedostatečném rozsahu. Proto si také poukázky na tuto akci vysloužily smutně proslulý název — žebračky. Z tak zvané produktivní péče o nezaměstnané těžili pouze zaměstnavatelé. Ani různé dobročinné akce, jako peněžité sbírky pořádané některými korporacemi, sbírky starých oděvů a hot nemohly rovněž nijak změnit zoufalé postavení nezaměstnaných. Kapitalistický stát ani nechtěl řešit životní postavení dělníků, kteří se stali obětí jeho dravčího řádu; nezaměstnaní nemohli odtud čekat účinnou pomoc. Bylo na nich, aby si vybojovali to, co jim právem náleželo. K vedení boje bylo třeba politické síly, která by podchytila a zorganizovala nespokojené a zradikalizované masy nezaměstnaných.

Pravicoví socialisté se v době hospodářské krize zvláště horlivě snažili utišit revoluční nálady mezi dělnictvem a rozbít každý organizovaný boj proletariátu. Sociální demokracie tlumila boj nezaměstnaných dělníků, kde jen mohla. Bezostyšně o tom mluví zpráva župnímu sjezdu, který se konal v Brně 6. a 7. prosince 1930, v němž se říká: „Jest však také třeba zvláště nyní bedlivě sledovat poměry v dělnickém hnutí a ostře odmítati každé plané radikál-

čení a demagogii, které mají vnést do řad nezaměstnaného, bídou zmučeného dělnictva nové zmatky a každé organizované hnutí rozkládají. Nesmíme dopustit, aby z tísnivých poměrů hospodářských kořistili, třeba jen dočasně komunisté...⁸ Aby izolovala své členy, kteří přišli o zaměstnání, od hnutí nezaměstnaných, založila sociální demokracie v Brně „Pomocný výbor pro podporu nezaměstnaných“, který se měl starat o podporování členů sociální demokratické strany, odborů a družstev ve Velkém Brně. Tento výbor uspořádal dobrovolné sbírky a družstvo Věcla připravilo na poukázky vydané výběrem 10 % z prostředků družstva a 5 % z výsledků sbírky mezi zaměstnanci. Ale tyto poukázky mohli obdržet pouze členové „Věcly“. Jinak sociální demokracie prosazovala řešení otázek nezaměstnaných a hospodářské krize „cestou zákona“ a odmítala boj za prosazení požadavků. Všemi těmito akcemi sledovala dva cíle. Jednak chtěla zamezit vytvoření jednoty nezaměstnaných, jednak tlumit nespokojenost těch dělníků, které měla ve svém vlivu a které si i nadále chtěla udržet. Ohodbný postoj měla k nezaměstnaným strana národně socialistická, která rovněž pořádala sbírky pouze ve prospěch svých stranických příslušníků. Její návrhy na řešení krize byly voleny tak, aby se nedotkly zájmů buržoazie. Navrhovala snížení pracovní doby, snížení věkové hranice u starobního pojištění, penzionování všech přesloužilců ve státních službách. Dále vyzývala k „dobrosrdečným akcím“, např. k tomu, aby z třináctého služného bylo věnováno 5 % ve prospěch nezaměstnaných, aby obchodníci „uvedli své ceny v drobném prodeji do souladu s cenami prvovýroby, aby také majitelé bytů ukázali určitou míru lidskosti vůči nezaměstnaným a konečně, aby každý, čímkoli může, přispěl nějak k utišení bídy nezaměstnaných“.⁹

Všechny takovéto akce a návrhy měly odvést nezaměstnané dělnictvo od rozhodného revolučního vystoupení za oprávněné požadavky. Tyto služby pravicových socialistů patřičně ocenilo policejní ředitelství v Brně ve své zprávě o akcích politických stran mezi nezaměstnanými. „Všechny tyto akce uklidňují poněkud nezaměstnané, kterých v Brně jest daleko přes 10.000 osob, nečítaje v to děti, takže přes značné číslo nezaměstnaných nedošlo dosud v Brně k nějakým nerozvázným akcím.“¹⁰ Takovouto hanebnou roli hráli pravicoví socialisté po celou dobu krize.

Komunistická strana Československa se postavila od samého začátku krize do čela boje nezaměstnaného dělnictva. Snažila se využít příznivých podmínek pro úspěšné vedení bojů za revoluční východisko z krize, vyvolaných rostoucí radikalizací mas nezaměstnaných. Avšak živelně narůstající nespokojenost mas a jejich zoufalé postavení ještě samy o sobě nezaručovaly účast nezaměstnaných v politickém boji pod vedením KSC. Masová nezaměstnanost, existenční nejistota a těžké životní poměry se mohly stát živnou půdou pro snahy rozbit jednotu dělnické třídy. Buržoazie i pravicoví socialisté se snažili stavět proti sobě různé kategorie dělníků, zaměstnané dělníky proti nezaměstnaným, a využívat stále rostoucí armády nezaměstnaných k tlaku na mzdy, ba i jako stávkokazů. Radikalizující se masy nezaměstnaných, mezi kterými bylo mnoho neuvědomělých dělníků, mohly se také snadno stát základnou pro šíření fašismu. Aby se tak nestalo, musela strana rozvinout usilovnou politickou a organizační práci. Proto od začátku krize usilovala o spojení boje nezaměstnaného a zaměstnaného dělnictva, o spojení boje nezaměstnaných za zlepšení jejich postavení s bojem proti dalšímu propouštění a s bojem proti využívání hromadné nezaměstnanosti k tlaku na mzdy. Byla si vědoma toho, že hnutí nezaměstnaných může být úspěšné jedině tehdy, bude-li i organizačně podchyceno. Již v prvním období krize našla účinnou organizační formu, a to akční výbory nezaměstnaných. Sdružovaly všechny nezaměstnané bez ohledu stranické či odborové příslušnosti a byly tak orgány všech nezaměstnaných. Pracovaly samozřejmě pod politickým vedením komunistické strany.

Hlavními požadavky KSC pro zlepšení postavení nezaměstnaných byl požadavek dostatečné podpory v nezaměstnanosti (ve výši poslední průměrné mzdy) na účet podnikatelů a státu a znemožnění masového propouštění ze závodů. K rozmnožení pracovních příležitostí směřovaly návrhy na odstranění práce přes čas a zavedení sedmihodinového, resp. šestihodinového pracovního dne při nesnížených výdělcích. Po tu dobu, než by byla skutečně řádná péče o nezaměstnané, prosazovala KSC řadu opatření směřujících k okamžitému zlepšení jejich situace. Byly to mimořádné výpomoci nezaměstnaným (např. k vánocům), placení činží za nezaměstnané obci, osvobození nezaměstnaných od daní apod. Tyto rámcové požadavky byly upravovány a doplňovány podle konkrétní situace v jednotlivých místech.

Nebylo však možné předpokládat, že nezaměstnaní půjdou za správnými požadavky strany automaticky. Strana musela organizovat rozsáhlou kampaň mezi nezaměstnanými. Svolávala důvěrné i veřejné schůze, na kterých byly řešeny tíživé problémy, které přinesla krize. Komunisté chodili do ohříváren, zprostředkovatelen práce a všude tam, kde se nezaměstnaní shromažďovali, a ukazovali jim příčiny krize a jejich hédného postavení. Vlastní

akce mezi nezaměstnanými v Brně v období krize začala komunistická strana organizovat již v průběhu prosince 1929. Po agitaci mezi nezaměstnanými v čekárnách zprostředkovatelný práce a letákové akci svolala strana první veřejnou schůzi nezaměstnaných na 16. XII. 1929 do restaurace u Moravců na Dornychu čis. 56. Na této schůzi byl zvolen první akční výbor nezaměstnaných v Brně. Účastníci schůze schválili rezoluci, která určovala hlavní směrnice práce nově zvoleného akčního výboru, a současně vyzývala dělníky i nezaměstnané k boji. Rezoluce z této schůze zněla: „Vyzývámé nejen nezaměstnané, ale veškeré dělnictvo, nad nímž vznáší se dnes čím dále tím hrozivější výhrůžka vyhození za vrata továrny k jednotlivému boji za požadavky, jak byly tlumočeny v návrhu komunistických poslanců, za zrušení gentského systému a za podporu nezaměstnaných z prostředků státních.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti z prostředků státních musí býti příznau každému nezaměstnanému dělníkovi, soukromému i veřejnému zaměstnanci od prvního dne nezaměstnanosti po celou dobu nezaměstnanosti. Podpora nezaměstnaných necht je vyplácena ve výši poslední mzdy nezaměstnaného.

O nárocích na podporu nezaměstnaných necht rozhodují výbory nezaměstnaných zvolené na schůzích nezaměstnaných. Mimo to je nutno vésti boj za podporu nezaměstnaných obce v této formě:

1. Vyvařování pro nezaměstnané a jejich rodiny na účet obce;
2. Osвобоzení od placení čínže po dobu nezaměstnanosti;
3. Opatření nezaměstnaných a jejich rodin uhlím, oděvem, obuví a prádlem zdarma, zřízení ohříváren;
4. Jízda dráhou a tramvají zdarma na průkaz o nezaměstnanosti;
5. Otevření obecních prací pro nezaměstnané.

Nezaměstnaní i všechno dělnictvo musí semknouti se k boji za uvedené požadavky i k boji za 7hod. dobu pracovní při neztenčené mzdě, k boji proti kapitalistické racionalisaci, proti závodnímu fašismu a špiclovství, proti stávkokazectví sociálfášismu. Tvořte akční výbory proletářské jednoty jako orgány třídního boje proletariátu.¹¹

Tato rezoluce z první schůze nezaměstnaných v Brně ukazuje, že stranické orgány se na akci mezi nezaměstnanými dobře připravily. Z rezoluce jasně vyplývá, že KSC v Brně se od začátku snažila spojit boj zaměstnaného a nezaměstnaného dělnictva. Rezoluce také správně vychází ze základního požadavku státních podpor v nezaměstnanosti podtrhuje nutnost, aby o nároku na podporu rozhodovaly volené výbory nezaměstnaných. Jen tak by bylo zaručeno spravedlivé udělování podpor. Ačkoli rezoluce vychází ze zásadně správných základních hledisek, péce jen se v ní vyskytují nedostatky; to je plně pochopitelné na samém počátku hnutí. V rezoluci není jasně vymezeno, že požadavky vznášené na obec jsou požadavky dílčí, dočasné, platné pro bezprostřední situaci, pokud nebude uskutečněn požadavek státní podpory ve výši poslední mzdy vyplácené po celou dobu nezaměstnanosti. Bez tohoto omezení by se tyto dílčí požadavky, vedle uskutečněné státní podpory, musely nutně zdát přehnané a neuskutečnitelné. Chybou rezoluce také je, že dílčí požadavky nejsou dostatečně konkretizovány podle místních podmínek a potřeb. V tomto znění mohly být předloženy v kterémkoli místě republiky. To snižovalo jejich mobilizační schopnost. Největším nedostatkem rezoluce bylo, že neobsahovala požadavek proti rozmnožování řad nezaměstnaných, tj. proti dalšímu propouštění ze závodů. Tento požadavek byl zvláště důležitý proto, že byl právě tím mostem, kterým šlo nejlépe spojit hnutí zaměstnaného a nezaměstnaného dělnictva.

Započatá akce mezi nezaměstnanými se rozvíjela dále. Zvolený akční výbor nezaměstnaných počal ihned pracovat. Do konce roku uspořádal ještě dvě další schůze nezaměstnaných, a to 23. XII. 1929 a 30. XII. 1929. Vyslal také deputaci k starostovi města Brna, která s ním jednala o požadavcích rezoluce. Ke kladným výsledkům jednání nedošlo. Starosta Tomeš prostě prohlásil, že obec žádné prostředky na pomoc nezaměstnaným nemá. V prvních dvou měsících třicátého roku se konaly veřejné schůze pravidelně každých 14 dní. Mimo to se konaly i schůze nezaměstnané mládeže a nezaměstnaných žen.¹² Účast na těchto veřejných schůzích byla poměrně značná.¹³

Od poloviny ledna nabylo hnutí nezaměstnaných na bojovnosti. Téměř každá schůze byla zakončována pouličními demonstracemi, které policie násilně rozháněla. Nejdůležitější z těchto demonstrací byla po schůzi nezaměstnané mládeže dne 29. ledna 1930. Schůze, která se konala v 15 hod., byla silně zajištěna policií. Již při referátu s. Peštuky, tajemníka komunistického svazu mládeže, byla schůze přítomným policejním komisařem rozpuštěna. Dělníci však zůstali na svých místech a slova se ujal poslanec Barša. Do místnosti vtrhl oddíl policie a komisař rozkázal místnost násilně vyklidit. Nezaměstnaní dělníci vyslali deputaci k dělníkům textilní továrny Weiss a Hanák a informovali je o násilném rozeznání schůze. Když v 17 hod. odcházeli dělníci z továrny domů, dostavila se před továrnu nezaměstnaná mládež

a demonstrovala společně s dělníky. Na improvizovaném táboru lidu promluvil poslanec Barša o jednotném boji zaměstnaného a nezaměstnaného dělnictva. Přivolaný oddíl polie se snažil demonstranty rozptýlit, ale dělníci se policií bránili. Někteří dokonce házeli po policajtech kamením. Teprve přivolané posily se podařilo dělníky rozehnat. Tato demonstrace byla zvláště důležitá proto, že to bylo na Brněnsku v hospodářské krizi poprvé, kdy se dělníci v bojové akci postavili za nezaměstnané.¹⁴ Byla to také jedna z prvních podobných akcí v republice. Je samozřejmé, že při těchto demonstračních akcích docházelo také k četným zatýkáním.

Hnutí nezaměstnaných se pozvolna rozšiřovalo i mimo město Brno. Nejdříve se rozvinuly akce v Boskovicích, kde se 13. II. 1930 konal první významný projev nezaměstnaných v Dělnickém domě. Na projev přišli i zaměstnaní dělníci ze závodů a vyjádřili plnou odhodlanost podpořit boje nezaměstnaných všemi prostředky, třeba i zastavením práce. Svým slibům také plně dostáli, jak ukázal průběh dne boje proti nezaměstnanosti a ostatní akce v Boskovicích. Ze schůze byla vypravena deputace na okresní úřad a radnici, aby tam jednala o pomoci nezaměstnaným. Tak jako jinde i zde dostali nezaměstnaní plno slibů a ujišťování o dobré vůli, ale žádnou konkrétní pomoc, protože prý obec nemá peníze.¹⁵

Rychlý rozvoj hnutí nezaměstnaných poděsil buržoazii. Byla si vědoma toho, že hnutí zradikalizovaných mas nezaměstnaných vedené revoluční stranou může se stát významnou politickou silou. Zahájila proti hnutí nezaměstnaných tažení, aby ho v samém počátku rozdrtila. Již 8. února 1930 vydalo prezidium zemského úřadu v Brně přísně důvěrný výnos, ve kterém se popisovala činnost akčních výborů nezaměstnaných a nakonec byla dána instrukce: „Poněvadž organizace uvedeně stojí formálně mimo rámec politické strany komunistické, jsou nebezpečím pro veřejný klid a pořádek a utvořeny byly ilegálně, aniž zachovány předpisy zákona spolkového, žádáme, aby proti tvoření jich bylo se vši energií zakročeno. Činnost organizací těchto, pokud se již ustavily, budíž zastavena dle § 28 zákona spolkového a jejich písemnosti a případně jmění zajištěno. Jména členů těchto organizací budíž seznámena a vedena v evidenci, pro případ, že by učiněny byly pokusy ohéjiti úřední zastavení činnosti. Proti členům těchto organizací budíž učiněno trestní oznámení dle spolkového zákona...“¹⁶ Pravicoví socialisté jako horliví pomocníci buržoazie předčili v rozbitých akčních výborů nezaměstnaných své pány. Snažili se všemi způsoby mařit činnost výborů. A tak mohl tento výnos konstatovat: „Socialistické strany, jak již bylo v několika případech pozorováno, paralyzují tuto akci tím, že ony své členy, kteří se dají zlákat k účasti v těchto akčních výborech, vylučují ze strany.“¹⁷ Na základě uvedeného nařízení byla zastavena činnost akčního výboru nezaměstnaných v Brně, a to dne 14. února. Současně byly zakazovány schůze nezaměstnaných. Jako první byla zakázána schůze svolaná na 17. února. Na tento den byla mobilizována brněnská policie. Ulicemi projížděla jízdní policie a policejní cyklisté; větší závody a zvláště Zbrojovka byly policií střeženy. Místo ohlášené schůze konala se schůze ilegální v Dělnickém domě v Židenicích. Zde nezaměstnaní pobouřené vyslechli zprávu o zákazu činnosti Akčního výboru nezaměstnaných v Brně a po schůzi uspořádali pouliční demonstrace.¹⁸ V této situaci orientovala KSC akční výbory nezaměstnaných na ilegální formy práce. Agitovala mezi zaměstnaným dělnictvem k podpoře hnutí nezaměstnaných letáky, tiskem i na schůzích. Usilovná práce strany přinesla výsledky; hnutí nezaměstnaných na Brněnsku získalo v samých počátcích cenné organizační a politické zkušenosti. První akce v průběhu ledna a února 1930 ukázaly, že uvědomělá část nezaměstnaných dělníků chápala svůj boj z širšího politického hlediska, že spojovala místní zájmy se zájmy celé dělnické třídy v Československu. To prokázali brněnští dělníci a nezaměstnaní v přípravách a v průběhu prvního mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti.

„Mezinárodní bojový den proti světové nezaměstnanosti“ vyhlásila konference zástupců evropských komunistických stran a Rudých odborů v Düsseldorfu dne 2. února 1930. Pozornost celé strany se upěla k této akci, která byla stanovena na den 6. března. Brněnská organizace si vypracovala plán její přípravy a propagace. Přípravy byly ztěžovány terorem státního aparátu. Od poloviny února byly všechny zprávy o 6. březnu v tisku konfiskovány, iedníci na schůzích byli při zmínce o mezinárodním dnu boje proti nezaměstnanosti přítomnými komisaři napomináni a při neuposlechnutí byly schůze rozpouštěny.¹⁹ Vedle zákazu schůzí byla provedena prohlídka v krajském sekretariátu. Za těchto podmínek byla celá akce v podstatě připravována ilegálně. Přesto byla KSC na Brněnsku na tuto velkou demonstrační akci poměrně dobře připravena.

O tom, jak velký byl strach buržoazie z demonstrací nezaměstnaných, svědčí příprava pohotovosti brněnské policie na dny 4.–7. března. Tak např. na den 6. března na dobu po 16. hod. byla přichystána tato pohotovost: na hlavní strážníci 50 mužů, u policejního

ředitelství 20 jezdců, na Cejlu 30 mužů, na radnici 50 mužů a 6 jezdců, u okresního úřadu 30 mužů a na nádraží 10 mužů. V pohotovosti byli také všichni konceptní úředníci a 13 policejních agentů. Dohromady bylo tedy přichystáno 170 policistů, 20 jezdců a 13 agentů násilím zabránit demonstračním nezaměstnaných za chléb a práci.²⁰ Buržoazie demonstračně ukazovala, že je připravena všemi prostředky demonstračním zabránit. „Ještě 5. března táhli městem za zvuků policejní muziky dvě roty policajtů, ozbrojených puškami a bodly, v kovových polních přilbách. Pět rot zvláště cvičené policie, četa policistů-cyklistů a jízdní policie doplňovaly tento zajímavý průvod. Scházela v něm ještě pancéřová auta a strojní pušky“ — píše Dělnická rovnost v článku o demonstraci 6. března.²¹ Agitace strany v městě Brně vyvrcholila velkou letákovou akcí, která byla provedena v noci z 5. na 6. března hlavně v dělnických předměstích.²² Na ulicích byly rozhazovány a na zdech vylepovány tištěné letáčky, na kterých byl symbolicky zobrazen boj dělnické třídy proti kapi-tálu a kresba byla doplněna vhodným heslem.

Vlastní akce 6. března započala v 11 hod. demonstrací před Zemským domem, kde právě zasedalo zemské zastupitelstvo. I zde zasáhla policie, která účastníky násilně rozehnala. Hlavní projev se měl konat na Zelném trhu. Byl však zakázán, a proto se strana zaměřila na organizování několika dílčích projevů. První projev se konal v blízkosti továrny Weiss a Hanák na rohu Cejlu a Tkalcovské ulice kolem 17. hod., tj. v době, kdy končila práce v továrně. Rozhořčení všech demonstrujících vyvolal brutální zákrok policie. Došlo ke srážkám a zatýkání. Útok policie však dělníky nezastrašil. V drobných hloučcích odešli na Zelný trh a po cestě získávali pro demonstraci další dělníky jdoucí z práce. Současně probíhal druhý dílčí projev na rohu Koliště a Bratislavské ulice, který byl rovněž napaden policií. Totéž se stalo s projevem konaným za nádražím. Policie se přitom jako obvykle snažila především zajistit řečníky, aby projevy nemohly být uskutečněny. Tomu sloužilo „předvádění“ komunistických poslanců na ředitelství za účelem „zjištění totožnosti a proto-kolárního výslechu“. Takto policie odvedla poslance Jurana a Baršu z dílčích projevů k výslechu. Vlastní účel tohoto předvádění jasně potvrzuje zpráva zemského prezidia ministerstvu vnitra o průběhu 6. března. „Předvedením poslanců Josefa Barši a Josefa Jurana zabráněno bylo tomu, aby tyto poslanci mohli promluvit a vyvolali nějaké demonstrace na Zelném trhu, kde v tu dobu shromážděno bylo několik tisíc osob na slavnostech.“²³ Po rozeznání dílčích projevů zformoval se průvod dělníků, dělnic a nezaměstnaných, který táhl po někdejší Masarykově a Orlí ulici před Městské divadlo, kde znovu promluvil poslanec Juran, mezitím propuštěný. Tento projev se dlouho nepodařilo policii rozehnat. O bojovém charakteru průběhu prvního Mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti v Brně svědčí i to, že při demonstracích bylo policií zatčeno 12 osob.

Ještě bojovnější ráz měl 6. března v Boskovících, kde dělníci sáhli k rozhodným a energickým bojovým prostředkům. Také zde byl ohlášený tábor lidu zakázán. Nezaměstnaní svolali proto důvěrnou schůzi. Okresní úřad zakázal i tu. Rozhořčení proti tomuto zásahu bylo tak silné, že účastníci nechťeli dobrovolně sál v Dělnickém domě, kde se schůze konala, opustit. Sál byl vyklizen až po bodákovém útoku četnictva. Mezitím byla v továrně Bosko a dřevodělných dílnách manifestačně zastavena práce na 2 hodiny. Dělníci se shromáždili před továrnou „Železářský průmysl“, kde chtěli uspořádat improvizovaný tábor lidu. Část dělníků vnikla do továrny a tam si vynutila zastavení práce. Opět zasáhlo četnictvo a novým bodákovým útokem rozhánělo demonstrující dělníky a nezaměstnané, kteří kladli tuhý odpor. Za revoluční vystoupení boskovických dělníků se buržoazie krutě mstila. Do Boskovic byla stažena další posila četníků a u všech známějších členů strany byly provedeny domovní prohlídky. Na 400 dělníků bylo podrobena výslechům a 13 komunistů bylo zatčeno a odvezeno do Brna.²⁴

Průběh 6. března 1930 potvrdil vzrůst vlivu strany na masy pracujících, neustále se radikalizující vlivem prohlubující se hospodářské krize. Je možno konstatovat, že tam, kde se demonstrace konaly, nabyly masového charakteru. Počty účastníků na jednotlivých projevech svědčí o tom, že pro akci 6. března byli získáni i dělníci neorganizovaní a z části i příslušníci jiných stran. Zvláště potěšující byla poměrně značná účast mládeže. Manifestační zastavení práce v Boskovících, rozhořčený odpor a srážky s policií byly dokladem toho, že nejrevolučnější část dělnictva byla již silně zradikalizována. Dokázala svou vůli k boji a ochotu sáhat ke krajním bojovým prostředkům. Z hlediska celostátního průběhu dne 6. března 1930 obstála strana na Brněnsku v organizování této akce velmi dobře. Všechny stranické materiály i hodnocení akce ve stranickém tisku uvádějí vždy Brno mezi těmi kraji, kde byla akce předem plánována, účast na ní masová a průběh bojový.²⁵ Byla tedy akce prvního mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti pro krajskou organizaci strany úspěchem. Vedle těchto nesporných kladů měla akce 6. března určité nedostatky, které vyplý-

valy jednak z toho, že probíhala na samém počátku hospodářské krize, kdy strana teprve získávala zkušenosti z boje v nových podmínkách, jednak ze skutečnosti, že strana doposud důsledně nepřekonała oportunismus v praxi. Základním nedostatkem byla značná disproporce mezi politickým vlivem komunistické strany na masy a organizačním podchycením tohoto vlivu. S organizačními přípravami bylo započato poměrně pozdě a těžiště příprav se nepodařilo plně přenést do závodů. Téměř úplně stranou zůstaly okrajové organizace strany. Velkou chybou byla téměř naprostá pasivita Rudých odborů k této akci. Celá tíha organizační přípravy ležela tak na stranické organizaci, což mělo i politické důsledky, neboť celá akce vypadala jako úzce stranická. Chyběla síť přípravných výborů z řad dělníků a nezaměstnaných. V důsledku těchto nedostatků zůstal úspěch Mezinárodního dne boje proti světové nezaměstnanosti za objektivními možnostmi. Přesto hluboce zapůsobil na masy nezaměstnaných a zkušenosti získané v průběhu jeho příprvy i vlastní akce obohatily taktiku boje proti nezaměstnanosti.

Po demonstračních akcích 6. března se KSC snažila udržet masy a zejména nezaměstnané v pohybu. Schůze však byly v Brně zakazovány. Uskutečnila se jen jediná dne 23. března v Brněnských Ivanovicích. Úspěšnou akcí strany v tomto období byla demonstrace brněnského dělnictva dne 4. dubna na Zelném trhu, které se zúčastnilo několik set zaměstnaných i nezaměstnaných dělníků.²⁶ Na programu shromáždění byly otázky řešení hospodářské krize, odpověď na útoky světové buržoazie proti SSSR a protest proti věznění proletářských politických vězňů, zejména proti věznění demonstrantů ze 6. března. Po ukončení projevů odešli účastníci v průvodu demonstrovat před trestní soud na Cejlu, kde byli věznění zatčeni. Po cestě se policie několikrát snažila průvod rozptýlit, což se jí podařilo jen zčásti. Demonstující byli rozptýleni až před věznicí, po několikrát opakovaném útoku policie. Zdařilá demonstrace ukázala, že strana získávala postupně větší a větší vliv na brněnské dělnictvo. Dokázala to také demonstrace 1. května 1930 na Brněnsku, která měla ve svém celku bojovnější ráz než demonstrace v minulých dnech. Demonstrace byly tohoto roku vedeny pod hesly: „Práci nezaměstnaným, chléb hladovějícím, bydlení pracujícím, všechnu moc dělnické třídě, proti imperialistické válce!“

V Brně se shromáždili účastníci komunistického průvodu jako jiná léta na náměstí 28. října. Odtud vyšel hlavní průvod na Zelný trh, kde byl tábor lidu. Po skončení projevů odešli všichni demonstrovat za propuštění vězněných revolučních proletářů před budovu Krajského soudu. Zde došlo k prudkým srážkám s policií, která demonstující rozháněla. O rozhořčeném odporu pracujících svědčí to, že při zákroku policie byli dva strážníci poraněni. Velkým úspěchem bylo uspořádání demonstrace 1. máje v Blansku, která se uskutečnila přes zákaz. Pro odpor účastníků se četníci vzdali pokusů zamezití konání průvodů a táborů. V Boskovicích musela strana věnovat mnoho práce na přípravu 1. máje, neboť zde byla perzekuce po 6. březnu zvláště silná. Přes tyto překážky vyzněly oslavy 1. máje v Boskovicích jako bojová manifestace. Početné průvody a projevy se konaly i v řadě dalších míst, např. v Ivančicích, v Rosicích a v Oslavanech. Úspěšně proběhly demonstrace i v menších místech — v Kuřimě, v Jedovnicích a v Bystřci. Konference KSC Brněnského kraje mohla tedy konstatovat „... že vliv strany na proletářské masy vzrůstá. V přípravné kampani i v provedení demonstrací 1. máje ukázalo se také, že podařilo se prolomit starou sociálně demokratickou tradici 1. máje. Nástup byl téměř všude mohutnější než v letech minulých a průběh demonstrací bojový.“²⁷

Během května začal klesat počet nezaměstnaných, neboť někteří nucházeli alespoň sezónní nebo částečnou práci jednak v zemědělství, jednak ve stavebnictví, na stavbě silnic apod. Tím také poklesla aktivita nezaměstnaných a akce strany mezi nimi byly řidší a soustřeďovaly menší zájem. Schůzí nezaměstnaných bylo málo a účast na nich byla slabá. Nový akční výbor nezaměstnaných v Brně byl zvolen až 27. června 1930.²⁸ Za celé letní období nebyla zaznamenána na Brněnsku ani jedna demonstrační akce nezaměstnaných.

Na podzim 1930 dochází k důležitému mezníku v boji KSC proti následkům hospodářské krize. Strana všestranně hodnotila kladné i záporné zkušenosti, které získala v počátcích krize a propracovávala taktiku pro další vedení boje. Stalo se tak především na zasedání ÚV KSC ve dnech 6. až 7. října 1930. Do popředí byly postaveny otázky jak má strana vést boje, aby zastavila ofenzívu buržoazie a zorganizovala protiofenzívu proletariátu. Strana ukázala především na nutnost navazovat na drobné a nejdrobnější otázky pracujících v jednotlivých závodech a místech. K prosazování požadavků vycházejících z konkrétních potřeb pracujících bylo třeba volit takové formy boje, které v té době byly pro dělníky nejsrozumitelnější, a tím umožňovaly převést na stupeň politického boje co nejširší masy. Úspěšné rozvíjení bojů vyžadovalo, aby strana dosahovala určitých materiálních úspěchů. Musela v praxi dokázat, že se dovede starat o všechno, co tvoří denní starosti dělníka, že dovede

energicky a prozíravě hájit dělníky proti zaměstnavatelům, že dovede správně volit formy boje a boj dovedně vést. Zkrátka našela dělníky přesvědčit, že komunistické straně mohou důvěřovat, že jí mohou svěřit vedení v obhajobě svých denních zájmů, vedení boje o chléb a práci. Jen takovouto prací mohla strana zasadit skutečnou ránu pravicovým socialistům a dosáhnout průlomu do jejich pozic.²⁹

Současně s propracováním celkové linie strany byla na zasedání ÚV a po něm, propracována i taktika na jednotlivých úsecích práce. Ukázalo se, že v práci mezi nezaměstnaným dělnictvem je prvořadým úkolem organizační podchycení nezaměstnaných. Větší úlohu v organizování bojů nezaměstnaných měly sehrát Rudé odbory. Akční výbory nezaměstnaných se měly stát součástí odborového hnutí a být v denním styku s místními skupinami revolučních odborů. Hlavním organizačním úkolem akčních výborů bylo podchytit široké masy nezaměstnaných. Za tím účelem registrovaly nezaměstnané, vydávaly jim zvláštní legitimace Rudých odborů a organizovaly volná sdružení nezaměstnaných dělníků při Rudých odborech. Organizovanost hnutí měla velký význam pro další rozšiřování bojů nezaměstnaných.

Konkrétní materiální výhody pro nezaměstnané mohli vybojovat především komunističtí zástupci v zastupitelstvech za předpokladu dostatečné podpory mas nezaměstnaných. ÚV KSC vydal instrukce, jak mají komunisté v zastupitelstvech postupovat, aby jejich práce přinesla výsledky.³⁰ Strana určila 10 nejnaléhavějších požadavků, které měly být předloženy v zastupitelských sborech. Byly to tyto požadavky:

1. Vánoční výpomoc 300 Kčs pro svobodné a 500 Kčs pro ženaté.
2. Pravidelné týdenní podpory alespoň ve výši nejnütnějších potřeb.
3. Zahájení obecních prací.
4. Zahájení staveb veřejných budov.
5. Zavedení sedmihodinové pracovní doby ve všech obecních, okresních a zemských podnicích a přiřazení nových dělníků.
6. Bezplatné stravování pro všechny nezaměstnané a členy jejich rodin.
7. Zaplacení dlužného nájemného těm nezaměstnaným, kterým hrozí výpověď.
8. Placení činží obcí po dobu nezaměstnanosti.
9. Odepsání všech obecních dávek z nájemného nezaměstnaným.
10. Odepsání činží nezaměstnaným v obecních domech.

V zastupitelstvech mělo být podáno těchto 10 návrhů, a to jednotlivě. Tím měly být donuceny ostatní politické strany k otevřenému postoji k požadavkům nezaměstnaných. Při zamítnutí některého požadavku měly být připraveny náhradní návrhy. Např.: Kdyby bylo zamítnuto stravování pro všechny nezaměstnané, mělo být navrženo alespoň poskytování snídaně a obědů. Kdyby i to bylo zamítnuto, mělo být navrženo alespoň stravování pro děti atd. Tímto postupem bylo skutečně mnohde dosaženo úspěchů, protože zástupcům ostatních stran bylo zatěžko odmítnuti všechnu, i minimální pomoc nezaměstnaným.

Orientace strany na konkrétní obhajobu bezprostředních zájmů nezaměstnaných přinesla výsledky. Přinesla je i na Brněnsku. V říjnu a listopadu začala nezaměstnanost opět rapidně stoupat. To přispělo i k oživení práce strany mezi nezaměstnanými. Rostl počet schůzí nezaměstnaných a účast na nich. Hnutí, které bylo předtím omezeno v podstatě na Brno a Boskovice, rozšiřovalo se do dalších částí Brněnska. První se ozval okres Blansko, kde se 11. prosince 1930 konala první schůze nezaměstnaných z Olomučan. Byl zde zvolen akční výbor nezaměstnaných a schůze vytyčila konkrétní požadavky okresnímu úřadu v Boskovicích. Nezaměstnaní žádali: 1. započítání prací na projektované spojovací silnici Olomučany—Rudice. 2. Započítání s přípravnými pracemi pro regulaci Svitavy (lámání kamene, těžení písku apod.). 3. Mimořádnou vánoční výpomoc pro nezaměstnané ve výši 150 Kč pro svobodné a 200 Kč pro ženaté. Další schůze pro nezaměstnané širšího okolí se konala v Blansku 15. prosince 1930. Přijala podobné požadavky jako schůze v Olomučanech.³¹ Ve druhém prosincovém týdnu byl zvolen akční výbor nezaměstnaných v Ivančicích a byla vyslána deputace na radnici s požadavky nezaměstnaných. V té době se také rozvíjelo hnutí nezaměstnaných v Tišnově, kde byly pořádány schůze nezaměstnaných a zvolen akční výbor nezaměstnaných. Pod tlakem akcí nezaměstnaných byly přijaty na tišnovské radnici požadavky prosazované komunistickou frakcí. Prováděl se soupis nezaměstnaných a bylo usneseno vyplátit mimořádnou výpomoc ženatým nezaměstnaným ve výši 200 Kč a svobodným 100 Kč. Na úhradu položky bylo od okresu vymoženo 4000 Kč. Obec se dále zavázala otevřít několik nouzových prací.³²

Činnost nezaměstnaných oživila také v Brně samém. Hojně navštívená schůze „U Moravců“ na Dornychu zvolila deputaci, která měla po schůzi předložiti požadavky na zemském zastupitelstvu. Účastníci schůze deputaci doprovázeli. Na nádraží byli přepadeni policií,

kteřá nezaměstnané rozháněla. Byl rovněž učiněn pokus znemožnit delegaci přístup do budovy Zemského domu, a když si vstup vynutila, byla přijata vicepresidentem teprve na zákrok komunistických členů zastupitelstva. Tato demonstrace posloužila úřadům za záminku k zákazu pořádání schůzí. Přes tento zákaz se některé schůze uskutečnily, některé byly policií rozeznány, i když se jednalo o schůze důvěrné. Koncem roku vyvrcholily akce nezaměstnaných v Brně demonstracemi 24. prosince. I ty policie zakázala a současně mařila všechny přípravy na ně. Náměstí Svobody, kde se měla konat demonstrace pod vánočním stromem, obsadila policie. Přes tato opatření byla v noci na 24. XII. provedena letáková akce a demonstrace se uskutečnila za účasti 200 osob. Je to doklad toho, že strana se učila překonávat represálie policie a úspěšně využívala ilegálních forem práce pro přípravu akcí.

V Boskovicích, kde hnutí nezaměstnaných bylo již dříve značně rozvíjeno, podali komunističtí členové okresního zastupitelstva návrhy ve prospěch nezaměstnaných již koncem listopadu. V první polovině prosince bylo jejich zásluhou rozhodnuto o vyplacení vánoční výpomoci pro nezaměstnané ve výši 200 Kč a 150 Kč. Potřebná položka 20.000 Kč byla zařazena do obecního rozpočtu.³³ Před koncem roku došlo v Boskovicích k velkým demonstracím nezaměstnaných. Když si boskovičtí nezaměstnaní přišli 30. XII. 1930 pro poukázky na potraviny, bylo jim řečeno, že je mohou dostat až v novém roce. Pobouření nezaměstnaní odešli do Dělnického domu, kde k nim promluvil člen KSČ náměstek starosty Návrátil. Nezaměstnaní se rozhodli obrátit se ve svízelné situaci o pomoc na okresní zastupitelstvo, které právě zasedalo v gymnasiu. Než tam došli, byla tam již zalarmována četnická asistence, která jim zabránila v přístupu na galerii, odkud chtěli nezaměstnaní sledovat průběh jednání. Stejně tomu bylo i odpoledne, kdy budova gymnasia byla obstoupena novými hlídkami četnictva a kdy byla na zasedání připuštěna pouze tříletá delegace. Ostatní nezaměstnaní byli četnictvem rozeznáni.³⁴ Když byla nezaměstnanými 3. ledna 1931 vyslána nová deputace v čele s poslancem Baršou na okresní úřad, došlo k nové demonstraci. Jakmile vyšli nezaměstnaní na ulici, začali je četníci s nasazenými bodly rozhánět. Na okresní úřad byl vpuštěn pouze poslanec, kterému v tom nemohlo být násilím zabráněno.³⁵

Hnutí nezaměstnaných se tak rozvíjelo v daleko širším měřítku a s větší intenzitou, než tomu bylo v samých počátcích krize. Vyvrcholením hnutí se staly demonstrace uspořádané 25. února 1931 v rámci Mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti.³⁶ Pojetí a příprava této demonstrace se lišily od prvního dne boje proti nezaměstnanosti 6. března 1930. Byl-li 6. březen především dnem nezaměstnaných, byl 23. únor bojovým dnem celé dělnické třídy za revoluční východisko z krize. Účast a přípravné akce nezaměstnaných řídily již za vedení komunistické strany akční výbory nezaměstnaných. Jejich síl ve srovnání se stavem v loňském roce podstatně vzrostla, právě tak jako jejich vliv v řadách nezaměstnaných. Přípravy bojů zaměstnaných dělníků podařilo se v daleko větší míře, i když stále ještě ne v dostatečné, přenést do závodů. V Brně samém vystoupilo nejinicativnější textilní dělnictvo v čele s dělnictvem textilky Weiss a Hanák. Z jejich popudu byla svolána 3. února 1931 konference závodních delegátů brněnských závodů, kde byl zvolen společný akční výbor jednotné fronty. Byli v něm tři zástupci textilních dělníků, šest kovodělníků, po jednom členu byla zastoupena doprava, obuvníci, nezaměstnaní, nezaměstnané ženy, dělníci stavební a dřevařští dělníci. Konference vypracovala obsáhlé usnesení, ve kterém byla rozebrána situace zaměstnaných i nezaměstnaných dělníků a úloha „zkorumpovaného sociálfaištického aparátu“. V závěru rezoluce se praví: „Dělnictvo v závodech společně s nezaměstnanými musí srazit pevně svoje řady k obraně i ku protiútku. Volte na všech závodech bojové výbory na podkladě jednotné fronty, zastupující veškeré dělnictvo. Ve všech místech volte výbory nezaměstnaných. Vytyčujte svoje požadavky a připravujte boj za jejich prozazení. Proti propuštění, za zkrácení pracovní doby na sedm hodin denně při nezkrácených mzdách;

proti snižování mezd za zvýšení mezd méně kvalifikovaným a nedostatečně placeným dělnicím, mládeži;

za zrušení gentského systému a zavedení podpory všem nezaměstnaným na účet státu a podnikatelů;

proti závodnímu teroru a špiclovství, za odstranění § 82 živn. řádu, na obranu dělnictvem volených závodních výborů;

za zlepšení léčebné péče a vypsání voleb do nemocenských pokladen;

pro společný bojový nástup všeho dělnictva společně s nezaměstnanými za společnou přípravu akce 25. února Mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti;

ani muže ze závodů, ani haláře ze mzdy!³⁷

V tomto usnesení, stejně jako v celém jednání konference se jasně ukazuje, že příprava 25. února byla vedena na základě jednoty zájmů zaměstnaných i nezaměstnaných dělníků. Požadavky byly stavěny správně, obsahovaly jak hospodářské, tak politické požadavky a vhodně odrážely i místní potřeby. Tak se vytvářela jednotná fronta proletariátu zdola.

Rozdílnost charakteru příprav ve srovnání s manifestací proti nezaměstnanosti v březnu 1930 vyplývala rovněž z rozdílnosti forem a stupně represálií státního aparátu. Byla-li před 6. březnem opatření proti akci ponechána na uvážení místním činitelům, byla opatření v únoru 1931 organizována celostátně a policie se snažila rušit a znemožnit přípravy od samého vyhlášení akce. Projevy nezaměstnaných ve vnitřním Brně nebyly vůbec povolovány a od 9. do 15. února byly dokonce zakázány všechny veřejné schůze strany, nezaměstnaných a Rudých odborů. Bylo zastaveno Rudé právo a v krajském sekretariátu strany provedla policie prohlídky, právě tak jako v bytech funkcionářů. Vzhledem k těmto opatřením policejního aparátu vedly všechny větší přípravné akce nutné ke srážkám s mocenským aparátem buržoazního státu. Strach buržoazie z revolučního hnutí proletariátu svédčil o jeho narůstající síle. Ukázalo se to např. 2. února 1931 v Blansku, kde po schůzi nezaměstnaných došlo k demonstraci před Ježkovou továrnou. Četníci se marně pokoušeli demonstranty rozehnat. Přes jejich usilovnou snahu táhli dělníci k Dělnickému domu, kde byl nový proslov s výzvou k bojové přípravě demonstrace 25. února.

Nejdramatičtější událostí v přípravě 25. února na Brněnsku byla srážka jedovnických nezaměstnaných s četnictvem. Nezaměstnaní chtěli 1. února 1931 uspořádat tábora na náměstí v Jedovnicích a průvod do Újezda. Okresní úřad v Boskovicích zakázal jak tábora, tak i průvod. Komunisté však dále agitovali k účasti, a to i letáky. 1. února kolem 9. hod. shromáždilo se na náměstí v Jedovnicích kolem 400 nezaměstnaných i zaměstnaných dělníků, kteří však byli zesílenou četnickou pohotovostí rozehnáni. Kolem půl jedenácté hodiny shromáždilo se asi 150 účastníků demonstrace v hostinci, kde byla uspořádána důvěrná schůze. Četnictvo vtrhlo do hostince s nasazenými bodly a počalo násilně vyklízet místnost. Došlo k prudkým projevům rozhořčení dělnictva i k osobním potyčkám s četnictvem. Jedovnickí dělníci se nedali zastrašit. Vyšli do ulic a na náměstí, kde začali zpívat Internacionálu. Jejich počet rychle vzrůstal. Četnictvo znovu zasáhlo a bodákovým útokem vytlačilo demonstrující do přilehlých ulic a teprve po dlouhé době se četníkům podařilo demonstranty rozehnat.³⁸

Všechny tyto rozhodné akce byly výsledkem obětavé práce komunistů. Komunisté vysvětlovali, přesvědčovali a organizovali nezaměstnané dělníky, učili je poznávat, že jediné společný boj všech proti buržoazii může je vyvést z poměrů, kdy oni a jejich děti neměli co jíst. O tom, jak znepokojovala tato činnost komunistů tehdejší vládnoucí třídu, svědčí i úryvek ze zprávy okresního četnického velitele týkající se demonstrací v Jedovnicích. „Jelikož mezi dělnictvem, obzvláště nezaměstnaným, jeví se v důsledku soustavných štvánic ze strany komunistických vůdců a předáků značné vzrušení a mohlo by proto dojít k opětvání podobných demonstrací, prosil jsem o přiděl 30 obušků, které došly dne 2. února 1931.“³⁹ Takovým způsobem a tak pohotově se buržoazie chtěla vypořádat s dělníky, kteří bojovali za chléb a práci.

S blížícím se termínem Mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti stupňovala se opatření vládnoucích kruhů k jeho zmaření. Oficiálním prohlášením vlády byly demonstrace zakázány; dělníkům bylo tak upřeno právo shromažďování. Ministerský předseda Udržal třikrát varoval obyvatelstvo a vyhrožoval tvrdým zásahem státní moci při pokusech o uskutečnění demonstrace. Tomuto varování byl dán zvláštní důraz tím, že s ním vystoupil rovněž ministr národní obrany. Po celé republice byly vylepeny vyhlášky vydané zemskými úřady, policejními řediteli, četnickými veliteli, ve kterých se oznamovalo, že dne 25. února je mimořádný stav a že nikdo se nemá zbytečně zdržovat na ulicích, že proti srocení čtyř lidí může policie zakročit se zbraní atd. Tuto výzvu vysílal také rozhlas, a to celý týden před 25. únorem. Se svou troškou do mlýna přispěchali i pracívní socialisté. Jejich odborové organizace vydaly prohlášení, ve kterých vyzývaly dělnictvo k bojkotu akce proti nezaměstnanosti. Vzhledem ke všem těmto persekucním opatřením zbyly straně k přípravě v podstatě jen ilegální formy práce. Zejména bylo využíváno letáků. Přes tyto těžkosti a rozsáhlá opatření mocenského aparátu se demonstrace 25. února uskutečnily. Splnil se slib K. Gottwalda z jeho řeči v poslanecké sněmovně 21. února: „25. února se v Československu demonstrovat bude!“⁴⁰

Demonstrovalo se také na Brněnsku.⁴¹ Několik dní před vlastní akcí zesílily přípravy strany. Tak např. v Brně strana zorganizovala v noci z 23. na 24. února agitační letákovou akci. Poslední noc před Mezinárodním dnem boje proti nezaměstnanosti byla na různých

místech města namalována hesla: „Pryč s vládou, 25. II. všichni k nádraží“ apod. Demonstrace 25. února se v Brně uskutečnily po odchodu dělnictva z továren. Dělnici spolu s nezaměstnanými shromáždili se před nádražím, kde se k nim pokusili promluvit poslanci Juran a Barša. Oba však byli policií zadrženi. Současně se policie snažila prostor před nádražím vyklidit. Náměstí se však znovu zaplnilo demonstranty. Teprve když byla přivolána posila četnictva, která podnikla několik bodákových útoků, a když policie tasila šavle proti dělníkům, podařilo se prostor uzavřít. Tak 25. února ovládli brněňští revoluční dělníci na dvě hodiny ulice. Ještě dlouho potom rozptylovala policie poslední hloučky demonstrujících na Starém Brně a na Cejlů. Stranické materiály udávají, že demonstrace v Brně se zúčastnilo kolem 10.000 dělníků a dělnic.

I v jiných místech Brněnska nebyl toho dne klid. Boskovice byly 25. února jako ve stavu obležení. V závodech se usadily četnické hlídky, byl vydán zákaz závodních schůzí a hlaďových pochodů z okolních vesnic. Ve školách se nevyučovalo. Demonstrace se však přece uskutečnily! Dělníci v továrně „Bosko“ zastavili práci, aby si vynutili odvolání četnických hlídek. Demonstrace trvaly téměř celé dopoledne. Četnictvo rozhánělo dvakrát s nasazenými body shromáždění před Ježkovou továrnou rozptýlení četnickým kordónem.

Mezinárodní den boje proti nezaměstnanosti 25. února 1931 byl velkým úspěchem komunistické strany. Přes vládní zákaz demonstrací a přes všechna opatření státního aparátu již v době příprav se demonstrace uskutečnily v celé republice. Téměř ve všech místech mělo vystoupení proletariátu masový a bojový ráz. Docházelo k prudkým srážkám s policií, četnictvem i vojskem. Takový ráz měla i demonstrace na Brněnsku. V Brně-městě byl počet účastníků demonstrace zvláště veliký. Byl větší, než stranu sama očekávala.⁴² Vysoká účast pracujících na demonstracích v Brně, Blansku i v Boskovicích svědčí o tom, že se straně dařilo získávat pro akce i nestraníky a příslušníky jiných stran. Vliv strany na masy pracujících a zvláště na nezaměstnané podstatně vzrostl.

Nezaměstnaní dělníci byli v době hospodářské krize velkou potenciální politickou silou. Jejich zoufalé postavení vyvolávalo prudkou nespokojenost se stávajícími poměry. Avšak pouze usilovná práce strany ve vedení hnutí nezaměstnaných mohla přeměnit živelně narůstající radikalizaci v uvědomělý boj za revoluční východisko z krize. Při organizování a vedení mas nezaměstnaných dosáhla komunistická strana na Brněnsku významných úspěchů; získala od počátku jednoznačnou hegemonii v hnutí nezaměstnaných. V prvních měsících roku 1930 se straně ještě nepodařilo hnutí pevně zorganizovat. Vznikly sice akční výbory nezaměstnaných, ale často se rozpadávaly a nebyly ještě samy schopny organizačně podchytit nezaměstnané a samostatně vést akce. Práce strany mezi nezaměstnanými měla v této době převážně propagandistický ráz, což se projevovalo především v tom, že nebyl v dostatečné míře organizován boj za prosazování požadavků. Ale již v této době se straně dařilo organizovat politické demonstrace. V nové vlně aktivity hnutí nezaměstnaných — na podzim 1930 a na jaře 1931 — se již krajská organizace strany plně orientuje na konkrétní obhajobu bezprostředních zájmů nezaměstnaných. Vytučuje již daleko konkrétnější požadavky a organizuje rozsáhlý a účinný boj za jejich prosazení. Zlepšená práce komunistů v zastupitelských orgánech přinesla na mnoha místech nezaměstnaným konkrétní materiální pomoc. Zároveň strana účinněji spojovala boj nezaměstnaných za dílčí požadavky s všeobecným bojem dělnické třídy proti kapitalismu. Bojový průběh Mezinárodního dne boje proti nezaměstnanosti byl velkým úspěchem krajské organizace KSC. Spolu s ostatními akcemi prokázal, že komunistická strana na Brněnsku správně a dovedně uplatňovala celostátní linii strany v místních podmínkách. Výsledkem práce strany v tomto období byla stále stoupající účast zaměstnaných i nezaměstnaných dělníků na bojích za revoluční východisko z krize.

POZNÁMKY

¹ Do území Brněnska zahrnuji v tomto článku politické okresy Brno-město, Brno-venkov a přilehlé okresy Tišnov, Hustopeče, Vyškov a Boskovice.

² SAB, B 40, fasc. 141, č. j. 25256/29.

³ SAB, B 40, fasc. 151, č. j. 27254/30, fasc. 157, č. j. 650/31. „Přehled činnosti Komunistické strany Československa IX. kraje za rok 1930“. Vydalo policejní ředitelství v Brně jako cyklostilovaný materiál. (Dále cituji Přehled 1930.)

Dělnická Rovnost, II. roč. č. 203 z 2. IX. 1930, č. 102 z 1. V. 1930. (Dále DR II.)

⁴ To se týkalo především Zbrojovky, která pracovala na dodávce zbraní pro Rumunsko a Persii.

⁵ Přehled 1930, str. 105–106.

⁶ DR II., č. 190 z 10. V. 1930.

⁷ Podle předběžných výsledků sčítání lidu ze dne 1. XII. 1930 připadal v jednotlivých okresech na 1000 obyvatel tento počet nezaměstnaných: Boskovice 22,2, Brno-město 25,3, Brno-venkov 32,1, Tišnov 21,2, Vyškov 23,9, Hustopeče 18,6. Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé, roč. XII, č. 109, str. 888–889.

⁸ Zpráva sekretariátu ku IV. rádnému sjezdu strany konanému 6. a 7. prosince 1930 v Dělnickém domě v Brně. Nákladem Fr. Tymeše v Brně, str. 3.

⁹ SAB, B 40, fasc. 154, č. j. 37583/30.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ SAB, B 26, fasc. 2240.

¹² Na schůzi 7. I. 1930 byl zvolen akční výbor nezaměstnané mládeže, SAB, B 26, fasc. 2240.

¹³ Policejní relace hlásí účast 100–250 osob na jednotlivých schůzích. V Dělnické rovnosti, pokud je uváděn počet účastníků, jsou čísla vyšší. Např. na schůzi 30. XII. 1929 uvádí relace pol. řed. 110 osob a Dělnická rovnost 300 osob. Zpráva ke konferenci IX. kraje KSC uvádí, že účast na schůzích nezaměstnaných neustále vzrůstala a dosahovala 500 až 800 osob. Archiv Muzea dělnického hnutí v Brně, sig. F 339.

¹⁴ Údaje o demonstraci: DR II., č. 27 z 31. I. 1930, str. 1 a SAB, B 26, Fasc. 2240.

¹⁵ DR II., č. 40 z 15. II. 1930, str. 1.

¹⁶ SAB, B 26, fasc. 2198, č. j. 971/30.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ SAB, B 26, fasc. 2198, č. j. 971/30. DR II., č. 44 z 20. II. 1930, str. 6.

¹⁹ Např. v policejní relaci z veřejné schůze Svazu dělnictva kovoprůmyslu v ČSR konané dne 28. II. 1930 se praví: „Všichni tři řečníci při tématu o 6. březnu napomenuti.“ Rovněž z rezoluce byla vyškrtána zmínka o 6. březnu. SAB, B 40, fasc. 145, č. j. 5704/30.

²⁰ SAB, B 26, fasc. 2198, č. j. 971/30.

²¹ DR II., č. 58 z 8. III. 1930, str. 2.

²² Materiály k průběhu demonstrací 6. III. čerpány ze:

DR II. ze dne 8. III.–10. IV. 1930,

AUD KSC, č. 1930/107 a 1930/30,

SAB, B 26, fasc. 2198, č. 971/30,

Bolševik, roč. I., č. 2, str. 33–35, zvláštní vydání duben 1930, str. 25–36.

²³ Slavnostní se rozumní slavnostní štafeta k 80. narozeninám Masaryka.

²⁴ Proces s účastníky demonstrace byl 2. IV. 1931. Před soud bylo postaveno 26 dělníků a 2 dělnice, 6 obžalovaných bylo odsouzeno k 6 týdňům žaláře, 2 ke 3 měsícům a ostatní ke 2 měsícům podmíněně na 3 roky. DR III., č. 61, ze 4. IV. 1931.

²⁵ Např. politická rezoluce ÚV KSC z 22. a 23. března přijala k referátu s. Gottwalda a ke zprávě s. Friedla o únorovém zasedání presidia EKKI, uveřejněná v časopise Bolševik, roč. I., zvl. číslo z dubna 1930.

Článek „6. březen“ v časopise Bolševik, I. roč., č. 2. Článek „Některé otázky organizační práce“ DR II., č. 86 z 11. IV. 1930, str. 2.

²⁶ Rovnost udává 1000 účastníků (DR II., č. 82 z 6. IV. 1930), policejní materiály 400 osob (Přehled 1930, str. 22).

²⁷ Zpráva ke konferenci IX. kraje KSC, str. 4, AMDHB F 339.

²⁸ SAB, fasc. 150, č. j. 25254/30.

²⁹ Podle zprávy sekr. ÚV IV. sjezdu. AUD KSC 1931/264.

³⁰ Příloha k oběžníku ÚV č. 29 z 15. X. 1930: „Organizujte všude širokou kampaň za požadavky nezaměstnaných. Dopis všem komunistickým frakcím obecních, okresních a zemských zastupitelstev.“ AUD KSC 1930/30.

³¹ DR II., č. 293 ze 17. XII. 1930, str. 4.

³² DR II., č. 300 z 28. XII. 1930, str. 3.

³³ DR II., č. 291 ze 14. XII. 1930, str. 2.

³⁴ SAB, B 40, fasc. 157, č. j. 2164/31, DR ze 4. I. 1931.

³⁵ DR III., č. 5 ze 7. I. 1931, str. 3.

³⁶ Na uspořádání této manifestace proti snaze buržoazie přenést tíhu krize na pracující se dohodly komunistické strany Německa, Francie, Velké Británie, Československa a Polska.

³⁷ SAB, B 40, fasc. 158, č. j. 4818/31 a

DR III., č. 31 ze 6. II. 1931, str. 2,

³⁸ DR III., č. 28 ze 3. II. 1931, str. 1, č. 29 ze 4. II. 1931, str. 1,

SAB, B 40, fasc.163, č. j. 20177/31.

³⁹ SAB, B 40, fasc. 163, č. j. 20177/31.

⁴⁰ Kl. Gottwald, Spisy 22, str. 212.

⁴¹ Údaje o demonstracích 25. II. 1931 čerpány z materiálů:

DR III., č. 49, 50, 51,

AUD KSC 1931/625,

SAB, B 40, 1 K, č. j. 11452/30 a č. j. 19986/31.

ДВИЖЕНИЕ БЕЗРАБОТНЫХ БРЕННСКОЙ ОБЛАСТИ В НАЧАЛЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В деле руководства движением безработных в Брненской области значительных успехов добилась областная организация партии. С самого начала кризиса она стала во главе движения безработных. Она была единственной политической силой, защищавшей их настоящие интересы. Она объясняла безработным причины их бедственного положения, организовала собрания и первые демонстрации. Безработные постепенно убеждались в том, что лишь одна КПЧ уделяет внимание их положению и активно борется за их интересы. Поэтому партии удалось еще в самом начале кризиса, 6 марта 1930 г., организовать большие демонстрации против безработицы. В то время проявилась уже полная гегемония КПЧ в движении безработных Брненской области.

В первые месяцы 1930 г. движение безработных в Брненской области еще не обладало прочной организацией. Хотя тогда были образованы Комитеты действия безработных, они часто быстро распались, так как они были еще неспособны организовать безработных. Поэтому большинство кампаний безработных в действительности организовала прямо партия. Работа партии среди безработных в то время отличалась преимущественно пропагандистским характером: большинство кампаний ограничивалось в основном выдвиганием требований и их пропагандированием. Требования носили в большинстве случаев всеобщий характер, и не исходили из конкретных местных нужд трудящихся. Борьба за их осуществление не была организована в достаточной степени. Только уличные демонстрации были началом борьбы за выдвинутые требования.

Работу среди трудящихся часто ослабляла коммунальная работа партии. На этом участке дольше всего существовали пережитки оппортунизма в практике. Коммунисты, состоявшие членами коммунальных представительств, часто не считали себя обязанными выполнять партийные решения; у них часто преобладало стремление к решению проблем с точки зрения местного управления, а не с точки зрения пользы рабочего класса. Требования в пользу безработных выдвигались лишь изредка, причем часто их оформление не отвечало предписаниям, за что коммунальные представительства могли их легко отклонить.

После первой волны активности в движении безработных зимой 1929—1930 гг. наступило летом 1930 г. ее ослабление. Новый размах наблюдается осенью 1930 г. В то время, используя полученный опыт, партия последовательно ориентировалась на конкретную защиту непосредственных интересов безработных. Движение распространилось также на другие места Брненской области; число комитетов действия возрастало, их авторитет поднимался. Улучшенные методы работы в органах местных управлений в некоторых местах привели к конкретным материальным успехам. Демонстрации становились чаще, и совместная борьба безработных и работавших рабочих проводилась более успешно. Борьба безработных зимой 1930—1931 гг. достигла высшей точки устройством Международного дня против безработицы 25 февраля 1931 г. В тот день удалось в г. Брно осуществить мощную единую демонстрацию. Однако не только в г. Брно, но и в городах Восковице и Бланско продемонстрировали огорченные рабочие против эксплуататорского строя и угнетательской политики чешской буржуазии. Демонстрация 25 февраля 1931 г. была наиболее значительным выступлением пролетариата Брненской области в I период экономического кризиса. Вместе с другими кампаниями она показала, что коммунистическая партия в Брненской области правильно и умело придерживалась в местных условиях общегосударственной линии партии. Также в этот период результатом работы было перестанно повышавшееся участие работавших и безработных рабочих в борьбе за революционный выход из кризиса.

DIE ARBEITSLOSENBEWEGUNG IM GEBIET VON BRNO ZU BEGINN DER WIRTSCHAFTSKRISE

Die Parteiorganisation im Gebiet von Brno hat in der Führung der Arbeitslosenbewegung große Erfolge erzielt. Vom Anfang der Krise an stellte sie sich an die Spitze der Arbeitslosenbewegung. Sie war die einzige politische Kraft, die sich hinter die wirklichen Interessen der Arbeitslosen stellte. Sie klärte die Arbeitslosen über die Ursachen ihrer trostlosen Situation auf, organisierte Meetings und die ersten Demonstrationen. Die Arbeitslosen konnten sich nach und nach überzeugen, daß allein die KPdTsch ihrer Lage Beachtung schenkt und für die Interessen der Arbeitslosen kämpft. Deswegen gelang es der Partei, gleich zu Beginn der Krise, am 6. März 1930, große, gegen die Arbeitslosigkeit gerichtete Demonstrationen zu organisieren. Die KP übte in der Arbeitslosenbewegung bereits zu dieser Zeit völlige Alleinherrschaft aus.

In den ersten Monaten des Jahres 1930 war die Arbeitslosenbewegung noch nicht fest organisiert. Es entstanden zwar Aktionsausschüsse der Arbeitslosen, gingen jedoch häufig bald unter und waren nicht imstande, die Arbeitslosenbewegung organisatorisch zu erfassen. Deswegen wurde die Mehrzahl der Aktionen in Wirklichkeit durch die Partei selbst organisiert. Die Parteiarbeit unter den Arbeitslosen wies zu dieser Zeit einen vorwiegend propagandistischen Charakter auf; die meisten Aktionen blieben im wesentlichen auf Aufstellung und Propagieren von Forderungen beschränkt. Diese Forderungen wurden meist ziemlich allgemein aufgestellt und ergaben sich nicht aus konkreten und örtlichen Bedürfnissen der Werktätigen; der Kampf für ihre Realisierung war nicht in genügendem Maße organisiert. Lediglich die Straßendemonstrationen bedeuteten den Anfang des Kampfes zur Realisierung der aufgestellten Forderungen. Das Wirken unter den Arbeitslosen wurde häufig durch die kommunale Parteiarbeit entkräftigt, denn auf diesem Gebiet lebte der Opportunismus in der Praxis am längsten weiter. Die kommunistischen Vertreter in den Gemeinderäten fühlten sich oft durch parteiliche Beschlüsse nicht gebunden, es wog bei ihnen häufig die Bestrebung vor, die Aufgaben vom Gesichtspunkte der Gemeinde, nicht von dem der Arbeiterklasse aus zu lösen. Die im Interesse der Arbeitslosen eingereichten Forderungen waren selten und entsprachen häufig nicht den normalen Vorschriften, so daß sie von den Gemeindevertretungen leicht zurückgewiesen wurden.

Nachdem die erste Welle der Arbeitslosenbewegung im Winter 1929—1930 vorüber war, erfolgte im Sommer 1930 ein Absinken. Ein neuer Aufstieg ist im Herbst 1930 zu verzeichnen. Auf Grund der gewonnenen Erfahrungen orientiert sich die Partei in dieser Zeit auf konkrete Verteidigung der unmittelbaren Interessen der Arbeitslosen. Die Bewegung breitete sich auf weitere Orte des Gebietes von Brno, aus, die Anzahl und Autorität der Aktionsausschüsse nahm zu. Dank der verbesserten Arbeit in den Vertretungsorganen konnten an einigen Orten konkrete materielle Erfolge erzielt werden. Demonstrationen wurden immer häufiger und die Verknüpfung des Kampfes der arbeitenden Werktätigen mit den Arbeitslosen immer enger. Der Kampf der Arbeitslosen im Winter 1930—1931 gipfelte in der Veranstaltung des Internationalen Kampftages gegen die Arbeitslosigkeit am 25. Feber 1931. An diesem Tage gelang es, eine riesige Demonstration in Brno zu verwirklichen. Doch nicht nur in Brno, auch in Boskovice und Blansko demonstrierten die erbitterten Arbeiter gegen die Ausbeuterordnung und die Unterdrückungspolitik der tschechischen Bourgeoisie. Die Demonstration vom 25. Feber war das bedeutendste Unternehmen des Proletariats des Gebietes von Brno in der ersten Periode der Wirtschaftskrise. Sie hat in Verbindung mit den übrigen Aktionen erwiesen, daß die kommunistische Partei im Gebiete von Brno richtig und geschickt die gesamtstaatliche Parteilinie unter örtlichen Bedingungen geltend machte. Ergebnis der Parteiarbeit in dieser Periode war die stets ansteigende Zahl der Anteilnahme von arbeitenden und arbeitslosen Arbeitern an den Kämpfen, die einen revolutionären Ausgang aus der Krise herbeiführen würden.

Übersetzt von R. Merta.

